

Wydział Pedagogiki i Psychologii
Zakład Psychologii Ogólnej

Barbara GAWDA

Proces analizy pisma

The Process of Handwriting Analysis

WSTĘP

„Wszystko, co rzutujemy, nosi piętno naszych uczuć” (za: Rembowski 1986, s. 17). Stwierdzenie to obrazuje zjawisko projekcji, które jest jednym z najciekawszych, a także jednym z najtrudniej poddających się poznaniu, jednym z najbardziej niedostępnych. Fakt jego istnienia jest jednak powszechny. Bazując na nim metody diagnozy psychologicznej, zwane projekcyjnymi. Analiza pisma ręcznego jest jedną z metod projekcyjnych: człowiek wyraża się w swoich gestach, w tym co mówi i jak mówi, w tym co tworzy i jak tworzy, a więc także wyraża się w swoim piśmie. Artysta, tworząc obraz, w jakiś sposób projektuje siebie, podobnie też piszący daje wyraz swojej osobie, swoim stanom emocjonalnym w postaci różnie zmodyfikowanych konwencjonalnych znaków graficznych. Gdy jesteśmy skłonni do upraszczania pewnych faktów, do ich konkretyzacji, precyzji, forma pisma staje się bardziej uproszczona. Jeśli z natury jesteśmy powolni bądź zmęczeni w danej chwili, bądź nie mamy dostatecznej motywacji, piszemy wolniej. Piszemy zaś szybko, gdy jesteśmy energiczni lub gdy opanowała nas pasja. Inaczej maluje się radość w formie graficznej, a inaczej smutek. Wiele badań naukowych nad analizą pisma ujawnia związki między pismem a różnymi cechami osobowości. Pismo odzwierciedla skłonności do dominacji u danej osoby (Vanini 1986). Także wysoka samoocena daje inny obraz pisma niż niska (Zweigenhaft 1977). Każdy człowiek ma sobie właściwy charakter pisma. Mogą istnieć pisma podobne u różnych ludzi, ale nie są one identyczne. Człowiek nie może zmienić swojego charakteru pisma na zupełnie inny. Próba takiej zmiany będzie zawsze obserwowalna dla znawcy pisma (Solange-Pellat 1927). Mimo iż model kaligraficzny pisma (nauczany) jest taki sam dla określonych zbiorowości ludzkich, to w trakcie rozwoju pismo każdego człowieka nabiera specyficznych

cech i w efekcie nie ma dwu identycznych pism, tak jak nie ma dwu identycznych osobowości.

Podobnie jak w przypadku wszystkich metod projekcyjnych, w analizie pisma centralnym problemem jest poszukiwanie związku między danymi projekcyjnymi a cechami osobowości. W grafologii, czyli inaczej mówiąc w psychologii pisma, problem ten dotyczy relacji między cechami pisma i cechami osobowości, inteligencji czy temperamentu (Teillard 1968). Próby ustalenia takich relacji znane były już w r. 1622, kiedy to po raz pierwszy Camillo Baldo wydał na ten temat *Traktat o sposobie rozpoznawania natury i cech człowieka z jego listów*. Pojawił się także traktat Marka Aureliusza Severinusa na ten temat. Ponadto zajmowali się tym: Goethe, Delestre, Lombrosso. Były to dopiero początki zainteresowania tą problematyką. W późniejszych czasach powstały koncepcje o charakterze bardziej naukowym.

KONCEPCJE GRAFOLOGICZNE

SZKOŁA FRANCUSKA

Ideę analizy pisma zainicjował J. H. Michon. Ustalił on pewne zasady dotyczące tejże analizy, poklasyfikował cechy pisma i przyporządkował im odpowiednie cechy charakteru. Jego teoria została skrytykowana i poprawiona przez J. Crépieux-Jamin (1960), między innymi w jego książce *ABC de la graphologie*. Według tego autora procedura analizy pisma powinna wyglądać następująco:

1. Ustalenie ogólnego poziomu pisma.

Przy tej ocenie należy wziąć pod uwagę takie cechy pisma, jak: organizacja, rytm, harmonia, dynamika, kombinacyjność. Najistotniejszy punkt w teorii J. Crépieux-Jamin to ocena harmonii, która sprowadza się do określenia proporcji, prostoty, umiarkowania, przejrzystości, zręczności, organizacji. W pewnym sensie harmonia pisma i jego organizacja zazębiają się, nie pokrywają się jednak całkowicie.

2. Analiza techniczna poszczególnych cech pisma według rodzajów i gatunków: uporządkowanie, wielkość, forma, ukierunkowanie, naciskowość, szybkość, ciągłość.

Wśród nich występuje szereg gatunków, np. pismo małe, średnie, duże w zakresie wielkości.

3. Ustalenie dominującej grupy cech pisma. Crépieux-Jamin redaguje fundamentalne zasady regulujące procedurę analizy, np. określenie nasilenia cech, ignorowanie przypadkowych cech (*op. cit.*, s. 15-53). Zaleca postępowanie według tych zasad. Należy określić, które cechy odgrywają pierwszoplanową rolę, które drugoplanową, a które są najmniej istotne.

4. Ustalenie tzw. syndromów, a więc pewnych grup cech pisma, które w zespole mogą być podstawą do wnioskowania o jakiejś cesze osobowości.

5. Dedukcja na podstawie syndromów i komponowanie charakterystyki danej osoby.

SZKOŁA SZWAJCARSKA

Jej twórcą jest M. Pulver, którego teoria wywodzi się z nurtu psychoanalitycznego. Określa ją jako tzw. symbolizm przestrzeni (M. Pulver 1953). Istota analizy pisma polega na obserwacji tegoż pisma w odniesieniu do przestrzeni, która według Pulvera ma znaczenie symboliczne. I tak:

– prawa strona (kartki) oznacza najczęściej przyszłość, ekstrawersję, otwartość, ojca,

– lewa strona to: przeszłość, zamknięcie w sobie, matka itd.

– sfera górna: idealizm, intelekt, *superego*,

– sfera dolna: materializm, realizacja konkretna, instynkty *id*,

– sfera środkowa: warstwa empiryczna *ego*.

M. Pulver proponuje analizę adresu na kopercie, marginesów, akapitów, punktów początkowych kreślenia liter, punktów zakończenia kreślenia liter, interpunkcji, akcentów, w kategoriach przestrzennych. Kolejne etapy, tj. obserwacja cech pisma, grupowanie ich ze względu na nasilenie, ustalenie syndromów itd. są podobne jak u Crépieux-Jamin. Element przestrzenny stanowi swego rodzaju nowum.

SZKOŁA NIEMIECKA

Istota procedury jest podobna jak w wymienionych już przypadkach. Niemniej zasadniczy jej element to określenie tzw. poziomu formy witalnej, tj. *formeniveau* (L. Klages 1947). On właśnie, czyli główny twórca szkoły niemieckiej, proponuje obserwować pismo w trakcie jego tworzenia się, a więc w kategoriach dynamicznych, ponieważ pismo, jego zdaniem, jest ciągłym ruchem. Zatem: ocena rytmu, zdolności graficznej, stosunek między proporcją a rytmem składają się na tzw. *formeniveau*. Może on być oceniany w skali 1–5, gdzie 1 (poziom najwyższy) oznacza oryginalność formy, natomiast 5 (poziom najniższy) to odzwierciedlenie banalności, sztywności. Ocena rytmu graficznego jest punktem kluczowym tej koncepcji (Klages 1947). Inni, np. Heiss, wyróżniają nawet rytm formy, rytm przestrzeni i rytm ruchu (Delage, Tajan 1972).

KONCEPCJA MORFOLOGICZNA W. HEGARA

Istota tej procedury to obserwacja tzw. linii pisma i określenie jej w następujących kategoriach (Dubouchet 1976):

- szybkość (wolne pismo, szybkie)
- siła (o dużym nacisku, o małym)
- forma (zaokrąglone, prostokątne)
- kontur (o wyraźnym konturze, o niewyraźnym).

Następnie autor dokonuje ustalenia wszystkich możliwych kombinacji między poszczególnymi kategoriami wyodrębnionymi dla danego pisma. Są to odpowiedniki syndromów, na podstawie których dokonuje się określenia cech charakteru.

KONCEPCJE TYPOLOGICZNE

1. A. Teillard (1968) – proponuje poszukiwania w piśmie przejawów ekstrawersji bądź introwersji (typologia według Junga). Określiła odpowiednie charakterystyki graficzne dla tych typów, a także dla funkcji psychicznych (Myślenie, Wrażenia, Uczucia, Intuicja) według Junga. Ponadto dla tzw. *Anima* i *Animus*, tj. cech charakteru związanych z płcią.

2. E. Caille (1967) ustalił charakterystyki graficzne dla poszczególnych typów charakterów według R. Le Senne.

3. Ustalono odpowiedniki graficzne dla typologii temperamentów według Hipokratesa (Douatte 1989).

PROCEDURA ANALIZY

Po przeanalizowaniu zasadniczych koncepcji teoretycznych dokonuję syntezy tych informacji odnoszących się do procedury analizy pisma. Procedura owa powinna być realizowana według następujących etapów:

OCENA OGÓLNEGO POZIOMU PISMA

Oceny tej należy dokonać według kategorii proponowanych przez J. Crépieux-Jamin oraz L. Klages'a. Ujęcie to sprowadza się do oszacowania pisma w skali:

- 1) poziom niski,
- 2) poziom średni,
- 3) poziom średni,
- 4) poziom średni,
- 5) poziom wyższy.

Pismo o wysokim poziomie będzie harmonijne, o dobrej organizacji, dynamiczne, rytmiczne, z pewnymi kombinacjami. Pismo harmonijne to pismo o określonych proporcjach, przejrzyste, zręczne, pozbawione przesadnych dysproporcji, upiększeń, komplikacji. Dynamizm obserwuje się pod postacią

dobrej kontynuacji, stałej naciskowości, regularnego rytmu, wigoru, a jednocześnie swoistego umiarkowania. Pismo zorganizowane to takie, które jest skoordynowane, szybkie, harmonijne, o zachowanych odstępach między literami, liniami pisma, wyrazami. Istnieją różne stopnie tej organizacji, np. pismo dziecka jest jeszcze niezorganizowane, pismo osoby starszej zaś określa się jako zdeorganizowane lub będące na drodze do dezorganizacji (Vanini 1986).

Rytm w piśmie wyraża się w postaci pewnych regularnych ruchów powtarzających się. Rytm może być progresywny, o ile jest intensywny, harmonijny, regularny, prawotendencyjny. Może być zahamowany wówczas, gdy pismo jest ściśnięte, automatyczne, mechaniczne. Może być również regresywny, gdy pismo jest małe, ściśnięte, lewotendencyjne, zahamowane, wolne, schodzące w dół. Rytm jest wyrazem energii życiowej. Według Klages'a pismo naturalne tętni życiem (1947). A zatem to, co naturalne, spontaniczne będzie zawsze miało wyższy poziom w proponowanej ocenie niż to, co mechaniczne, automatyczne. Ponadto istnieje możliwość wystąpienia w piśmie kombinacji bądź uproszczeń. Kombinacja jest oryginalnym łączeniem bądź ufromowaniem liter tak, iż uzyskują one nietypową formę, a jednocześnie są czytelne. Kombinacyjność koresponduje z wysokim poziomem ogólnym pisma, a zarazem jest symptomem wysokiej inteligencji. Przy ewaluacji poziomu ogólnego pisma należy brać pod uwagę wszystkie wymienione kategorie, gdyż żadna pojedyncza nie decyduje o całości, a więc np. mimo iż pismo jest zorganizowane, nie znaczy to, że cechuje się wysokim poziomem ogólnym. Ocena poziomu ogólnego wyznacza kierunek interpretacji, bowiem w zależności od owego poziomu cechy pisma nabierają różnego znaczenia. Poziom ogólny bądź *formeniveau* jest swoistym konceptem operacyjnym, który nie implikuje w żaden sposób oceny osoby w kategoriach dobra czy zła.

ANALIZA TECHNICZNA CECH PISMA

Na tym etapie dokonuje się opisowej i analitycznej charakterystyki pisma bez sugestii interpretacyjnych. Należy wyodrębnić wszystkie możliwe cechy pisma według następujących kategorii:

A. Uporządkowanie, gdzie wyróżnia się pismo uporządkowane, nieuporządkowane, skondensowane, pomieszczone, rozstawione, zagarniające (Crépieux-Jamin 1960). Pismo uporządkowane cechuje właściwa proporcja tekstu, czytelność, dobra organizacja marginesów, akapitów, dbałość o interpunkcję, nieuporządkowane zaś charakteryzuje się licznymi dysproporcjami, nieregularnością, niedbalstwem. Skondensowanie to zlepianie słów, linii pisma. Pismo pomieszczone obfituje w liczne komplikacje, nieporządek, brak precyzji. Pismo zagarniające to takie, gdzie nie ma marginesów, akapitów, całe strony są pokryte tekstem, zaś rozstawione – gdy wyrazy oddzielone są od siebie dużymi przestrzeniami. Interesująca również może okazać się interpretacja formy

marginosów według koncepcji M. Pulvera. Należy więc określić wielkość, wypukłość, wklęsłość, progresywność bądź regresywność lewego i prawego marginesu, tudzież górnego i dolnego.

B. Wielkość pisma, które koresponduje ze stopniem ekspansji indywiduum, sposobem w jaki się uzewnętrznia. Pismo ze względu na wielkość może być:

– średnie (litery a, o, e mają wysokość 2-2,5 mm i szerokość ich jest mniej więcej równa wysokości, laski zaś górne i dolne mierzą od 4,5 do 6 mm),

– małe (litery wewnętrzne mierzą mniej niż 2 mm),

– duże (te same litery powyżej 6 mm),

– bardzo małe (wariant pisma małego),

– bardzo duże (wariant pisma dużego).

Ponadto w zależności od proporcji poszczególnych elementów liter wyróżnia się pismo: niskie (tj. pozbawione lasek górnych i dolnych bądź gdy są one zredukowane), mieczowate (wielkość liter stopniowo się zmniejsza ku końcowi wyrazu), powiększające się (wielkość wzrasta ku końcowi wyrazu), przedłużone w dół bądź w górę (rozwnięcie lasek górnych bądź dolnych).

Ze względu na szerokość liter wyróżnia się: pismo rozszerzone, ściśnięte, umiarkowane, rozciągnięte jako specyficzna forma pisma rozszerzonego, w której podstawa liter jest przesadnie szeroka.

C. Kierunek linii pisma oraz nachylenie liter jako wskaźniki emocjonalności, wrażliwości, intensywności reakcji, spontaniczności. Linia pisma może być horyzontalna, pozioma. Może wznosić się pod jakimś kątem bądź opadać. Również może mieć formę sinusoidalną, wklęsłą bądź wypukłą. Kierunki nachylenia liter pozwalają wyróżnić pisma: prostopadłe, prawoskośne, lewoskośne, wachlarzowate, tj. o niezdecydowanym nachyleniu.

D. Forma liter – wyraża w najogólniejszy sposób zamiłowania, ideały, gust, umiejętności artystyczne, poziom intelektualny.

Wyróżnia się pisma:

– zaokrąglone (dominuje linia krzywa),

– kątowe (dominuje kąt zamiast linii krzywej),

– półkątowe bądź półokrągłe jako warianty poprzednich,

– kaligraficzne (nie odbiega od modelu szkolnego),

– proste (czytelne, bez oznak oryginalności),

– oryginalne (bogate w nietypowe formy),

– uproszczone (zredukowane do niezbędnych elementów umożliwiających czytelność),

– kombinowane (występują tzw. kombinacje, a więc ciekawe, nietypowe wiązania liter),

– sztuczne (niepotrzebne komplikacje),

– wyszukane (tj. ozdobione),

– wulgarne (dysharmonijne, niedbałe),

– otwarte (niektóre litery owalne są otwarte),

- zamknięte (litery owalne pisane podwójną linią),
- girlandowe (n przybiera formę u),
- arkadowe (dominują łuki zewnętrzne),
- nitkowate (litery zredukowane przypominają formę nitki).

E. Naciskowość – cecha dająca ogólny wyraz energii życiowej, witalności, odporności, siły woli, temperamentu. I tak pismo może mieć delikatny nacisk, słaby, mocny, umiarkowany, a kontur właściwy, cienki bądź szeroki. Nacisk może być zróżnicowany lub niezróżnicowany (pismo matowe) bądź też nierówny (pismo zamazane) albo przeniesiony (siła nacisku koncentruje się na łączeniach między literami, a nie na samych literach).

Pismo spasmodyczne (kurczowe) występuje przy zaburzonym nacisku. Nacisk może być położony na zakończenia liter. Pismo rozlewne zaś charakteryzuje się słabo określonym konturem liter i rozluźnionym naciskiem.

F. Ciągłość pisma – pozwala wnioskować na temat zdolności do wysiłku, logiczności rozumowania, kontynuacji działania. Wyróżnia się pismo:

- złączone (4 do 6 liter pisane są bez oderwania ręki),
- grupowane (grupy liter po 3–4 pisane razem),
- niezłączone (litery oddzielnie pisane),
- rozłączone (gdzie nawet litery są podzielone na części),
- niestabilne (zmiennie w zależności od dokumentu lub w jego obrębie),
- rozbieżne (silniej akcentowana wersja pisma niestabilnego).

G. Szybkość pisma – koresponduje z rytmem reakcji, aktywnością, intensywnością przebiegu procesów poznawczych. Wyróżnia się pismo: wolne (mniej niż 100 liter na minutę), postawione (od 100–150 liter), przyspieszone (około 150 liter), szybkie (około 180 liter), przybliżone (ponad 180 liter). Obserwacja regularności, kąta nachylenia, precyzji, z jaką pisane są znaki, deformacji liter itp. pozwala wnioskować o szybkości pisma.

Następnie analizuje się (Vanini 1986, Doutte 1988):

- punkty początkowe kreślenia litery (ich kierunek, forma, naciskowość) oraz punkty zakończenia kreślenia litery,
- interpunkcję – ze względu na precyzję, formę, umiejscowienie, kierunek, naciskowość itd.,
- charakterystyczne litery, a więc np.: literę „t” i formę, lokalizację, kierunek kreski poziomej nad tą literą. Również ważne jest analizowanie dużych liter, owalnych, litery „m”,
- podpis pod względem formy, nachylenia i innych cech w zestawieniu z tekstem; podpis traktuje się jako dość osobisty konstrukt w stosunku do całości tekstu.

USTALENIE DOMINUJĄCEJ GRUPY CECH PISMA

Każda z cech wcześniej wymienionych charakteryzuje pismo z określoną intensywnością. Na tym etapie należy dokonać oceny tej intensywności i ustalić kilka bądź więcej cech dominujących dla danego pisma. Następnie wyodrębnić

cechy drugorzędne o mniejszej intensywności i w kolejności ocenić marginesy, interpunkcję, litery charakterystyczne, podpis. Takie uszeregowanie cech pozwoli na wysunięcie wniosków dotyczących istotności poszczególnych elementów, a na dalszym etapie intensywności pewnych cech charakteru.

GRUPOWANIE POSZCZEGÓLNYCH CECH CZYLI USTALENIE SYNDROMÓW

Pojedyncza cecha pisma nie stanowi podstawy do wnioskowania, dopiero gdy występuje łącznie z innymi cechami, pozwala na wnioskowanie o jakiejś cesze charakteru. Na przykład pismo duże nie sugeruje precyzyjnej interpretacji, natomiast jeśli oprócz tego jest uniesione, kreski nad „t” są wysoko umieszczone, podpis większy od tekstu wskazuje to na pychę, potrzebę zwrócenia na siebie uwagi (Douatte 1988). O inteligencji wnioskuje się na podstawie syndromu określonych cech, nigdy zaś na podstawie jednej cechy pisma. Ustalenie zasadniczych syndromów jest etapem niezbędnym do dokonania prawidłowego opisu cech charakteru danej osoby (Crépieux-Jamin 1960).

WNISKOWANIE NA PODSTAWIE DANYCH Z ANALIZY TECHNICZNEJ

Jest to etap syntezy informacji. Prawidłowe wyciągnięcie wniosków uwarunkowane jest znajomością całej charakterystyki technicznej pisma, jego poziomu ogólnego, syndromów, cech dominujących itd. Wnioskować należy opierając się na wszystkich koncepcjach analizy grafologicznej, nie zaś na jednej. Każda z koncepcji: Crépieux-Jamin, Klages'a czy Hegara, czy też M. Pulvera wnosi coś nowego do analizy. Pomocne są również koncepcje typologiczne, np. temperamentów czy charakterów (Caille 1967), a także osiem typów psychologicznych według teorii Junga (Teillard 1968).

MOŻLIWOŚCI DIAGNOSTYCZNE ANALIZY PISMA

Wnioskowanie, czyli część finalizująca całą procedurę, pozwala scharakteryzować daną osobę co do następujących cech:

a) inteligencja (ogólny jej poziom, typ, cechy myślenia – szybkość, oryginalność, krytycyzm, sposób organizacji materiału, pewne uzdolnienia twórcze, tendencja do subiektywizmu bądź obiektywizmu),

b) wyobraźnia, uwaga, pamięć, szerokość pola postrzegania,

c) równowaga emocjonalna i jej zaburzenia, kompleksy, konflikty, wrażliwość, otwartość bądź koncentracja na sobie (tzw. cyklotyimia bądź schizotyimia), ekstrawersja bądź introwersja, skłonności do pesymizmu bądź optymizmu, dominatywność lub submisywność, poczucie własnej wartości, aspiracje, ambicyjność, autokontrola, zachowanie się w grupie,

- d) temperament (ogólna witalność, energia życiowa i jej forma),
- e) aktywność i jej pewne cechy (inicjatywa, szybkość realizacji działań, skłonność do efektywnego działania, dynamizm bądź tendencje do męczliwości).

PRZYDATNOŚĆ ANALIZY PISMA

Dane psychologiczne, których może dostarczyć analiza pisma, są więc dość obszerne. Ich przydatność jest duża w sytuacji diagnozowania osobowości. Można wykorzystać tę metodę tam, gdzie metody standardowe, testy, kwestionariusze są trudne do zastosowania, np. w warunkach klinicznych. Podkreślić należy łatwość w zebraniu materiału do analizy w pewnych przypadkach. Niektórzy chorzy np. mają tendencje do pisania listów, petycji. Jest to jedna z zasadniczych zalet. Oprócz niej należy dodać, iż możliwość manipulowania własnym pismem jest o wiele bardziej ograniczona niż możliwość manipulowania w innych technikach, np. kwestionariuszowych. Próba manipulowania pismem, podrabiania jego formy zawsze pozostaje dostrzegalna dla znawcy. Na tym założeniu opiera się tzw. ekspertyza pisma, która stawia sobie za cel stwierdzenie fałszywości bądź autentyczności pisma. Założenie to jest fundamentalne również dla psychologii pisma.

Interpretacja pisma, podobnie jak interpretacja rysunków, stanowi źródło wielu cennych informacji dla psychologa, np. w diagnozie orientacji zawodowej, w psychologii sądowej, psychologii pracy i rozwojowej. Z tego też względu wydaje się sensowne rozwijanie jej na gruncie polskim. Jest to metoda stosunkowo nowa, która ciągle poszukuje swej wiarygodności empirycznej.

BIBLIOGRAFIA

- Caille E., *Le caractère et l'écriture*, P.U.F., Paris 1957.
- Callewaert H., *Graphologie et physiologie de l'écriture*, Nauwelaerts, Paris 1962.
- Crépieux-Jamin J., *ABC de la graphologie*, P.U.F., Paris 1960.
- Crépieux-Jamin J., *L'écriture et le caractère*, P.U.F., Paris 1947.
- Douatte G., *Manuel de graphologie appliquée*, Vecchi, Paris 1988.
- Dubouchet J., *La graphologie par le trait de W. Hegar*, „La graphologie” 1976, nr 142.
- Klages L., *L'expression du caractère dans l'écriture*, Delachaux et Niestlé, Paris 1947.
- Michon J. H., *La graphologie ou l'art de connaître les hommes d'après leur écriture*, Paris 1878.
- Noelle R., *Votre écriture, Que peut la graphologie?*, Ramsay, Paris 1986.
- Pulver M., *Le symbolisme de l'espace*, Stock 1953.
- Rembowski J., *Metoda projekcyjna w psychologii dzieci i młodzieży*, PWN, Warszawa 1986.
- Solange-Pellat M., *Les lois de l'écriture*, Paris 1927.
- Tajan A., Delage G., *L'analyse de l'écriture*, Paris 1972.
- Teillard A., *L'âme et l'écriture*, Edit. Tradition, Paris 1968.
- Vanini C., *La graphologie, manuel pratique*, Vecchi, Paris 1986.
- Zweigenhaft R. L., *The Empirical Study of Signature Size. Social Behaviour and Personality*, 1977, vol. 5.

SUMMARY

The present article contains the most important information concerning the psychological procedure of handwriting analysis. At the beginning, it presents the characteristics of each graphological theory which laid at the basis of handwriting analysis (the French, German, Swiss schools, etc.). Next, the paper discusses each stage of the process of handwriting analysis (evaluation of the general level of handwriting, technical analysis of its features, determination of syndromes and the conclusions. The final part presents the diagnostic possibilities of handwriting analysis and the former's usefulness for psychology.